

דף נג

בענין היוצא מן האוכל

העולה עליו בכמותו בפי שלשים ושבע, וכן בתערובת ויטמינים וחלבונים ועוד] לשם ריפוי אפילו לחולה שאין בו סכנה, וגם לרבות לשם חיזוק עמודי הגוף ועשתונתו שנתרופפו, ולשם החזרת רעגנותו השדמתו וחידוש כחות נעוריו.

ויש לעיין עוד בדבר הנקרא שלק (shellac) שגם הוא יוצא מתולעים, ובזמנינו משתמשים בו כדי ליפות מאכלים וכדומה. דבר זה נשאל להאגרות משה (יו"ד ח"ב סי' כד) והשיב להתיר עפ"י ב' סברות, א' שדומה לדבש שרק נכנס ויוצא, ב' שבאמת אינו נותן טעם כלל למאכל שהוא מעורב בו, וז"ל "אבל כיום שהוא דבר שלא מתעכל אינו שייך לאכילה כלל ולא שייך לאוסרם מדרבנן, אך אף אם נימא שמ"מ אסור, הנה כיון שהוא דבר שאין בו טעם ולא ניתן לטעם הרי נתבטל ברוב". וכן צידד בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' סה) שמסברא נראה שיש להקל בזה, אך למעשה לא רצה להתיר עד שיסכים אחר עמו, וז"ל "דמכל זה היה נראה למוציא טעם להתירא היכא דא"א בענין אחר אבל מ"מ מחמת אי בקיאותי בעצמי בטיב מציאותו כו' לכן א"א להחליט". וכנראה הרבה מהכשרים [עכ"פ בארה"ב] מתירים עפ"י דבריו.

וכן יש לעיין לענין קרמין (carmine) שהוא צבע אדום הנעשה ע"י גוף תולעים ממש ומשתמשים בו לצבוע מאכלים. בזה הסכים כמה גדולי הפוסקים שאין להתיר, כיון שהוי גוף התולע ממש, וגם ניתן לשבח. הפתחי תשובה (יו"ד סי' פז ס"ק כ) הביא בשם התפארת צבי שיש להתירו משום שדומה לעצמות יבשים של בהמות טריפות, אכן הביא הפ"ת (שם ס"ק כא) בשם הנודע ביהודה והפמ"ג שאין לדמותו לעצמות יבשים, משום שחוזרים ללחותו אחר זמן, ולכן אין לסמוך להתיר אכילתם. וכנראה שכן היא הסכמת רוב ההכשרים שלא להתיר קרמין.

הגמ' מביא שיטת ר' שמעון בן אלעזר דס"ל "כל שדרכו לאכול ודרך היוצא ממנו לאכול כגון תמרים ודבש תמרים נדר בו אסור ביוצא ממנו נודר מיוצא ממנו אסור בו". ויש לעיין בדיון דברים היוצאים מדבר שאינו כשר מהו דינם.

ידועים דברי הגמ' (בכורות ז:) שהגם שאסור לאכול תולעים, אכן דבש היוצא מן הדבורים מותר. ומבאר הגמ' הטעם לזה, "מפני מה אמרו דבש דבורים מותר מפני שמכניסות אותו לגופן ואין ממצות אותן מגופן". וביאר רש"י (שם) "אוכלין מפרחי האילן ומהן נעשה הדבש במעיהן". וכן הובא בשו"ע (יו"ד סי' פא סעי' ח). אכן הביא השו"ע (שם סעי' ט) שיש אומרים שדבש הבא מצרעים וגיזים (aphids/hornets) אסור לאכלו שאינו כדבש דבורים. ולכא' הטעם לזה הוא משום שאינו רק מכניסם ומוציאם אלא נעשה ע"י הצרעים וגיזים ממש.

ויש לעיין בעוד דברים שבאים מתולעים או ע"י תולעים מהם דינם. בזמנינו יש דבר הנקרא מזון מלכות (royal jelly) שבא מדבורים צעירים, וזהו מאכל המלכה של דבורים, והוא יקר מאד, והמציאות שלו משונה מסתם דבש ויש דיון בפוסקים מהו דינו. עי' בשו"ת מנחת לשמה (ח"ב סי' סד) שמסתפק בזה אם נחשב סרוח אם לאו ולמעשה לא הכריע אם לאסור אם להתיר, וז"ל "לערב אותו לכתחלה ולבטלו תוך הדבש שפיר נלענ"ד דאסור אם ננקוט דהמזון מלכות לא חשיב כסרוח מעיקרו, קיצורו של דבר הוא דכל הספק הוא אצלי אי חשיב כסרוח מעיקרו ופסול מאכילת אדם או לא". ועי' בשו"ת ציץ אליעזר (חי"א סי' נט) שמצדד בזה הרבה ג"כ אכן לא היקל בהחלט ורק לחולה אפילו לחולה שאין בו סכנה, וז"ל "זאת תורת העולה להלכה מכל האמור והמתבאר בקונטרסי זה דמותר לפענ"ד לקחת תרופה זאת של "מזון מלכות" [המעורבת בדבש